

Budapesti Corvinus Egyetem

Tájépítészeti Kar

Településépítészeti Tanszék

Zsugorodó népesség – Változó Barcika

A népességfogyás következményei Kazincbarcikán

Témavezetők

Prof. Dr. Brenner János (BME/BMVBS)

Körmendy Imre (tudományos munkatárs)

Somogyi Gábor

Településüzemeltető Szakirány

IV. évfolyam

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. Témaválasztás.....	4
3. Kutatási módszerek.....	4
4. Kazincbarcika elhelyezkedése	5
5. Születéstől a fénykorig	6
6. Népeség fogyása Kazincbarcikán	11
6.1. Előzmények	11
6.2. A város népességfogyása.....	12
7. Demográfiai trendek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében	13
8. Kelet-német kitekintés	15
9. Hatások Kazincbarcikán	17
9.1. Demográfia.....	17
9.2. Oktatás.....	19
9.2.1. Óvodák	19
9.2.2. Általános iskolák.....	20
9.3. Egészségügy	21
9.4. Szociális ellátás	23
9.5. Közműellátás	24
9.6. Ingatlangazdálkodás és ingatlanpiac	25
9.7. Városképek.....	26
10. Összefoglalás	27
11. Irodalomjegyzék	29
12. Mellékletek	30

1. Bevezetés

A különböző demográfiai trendek közül Magyarországon egyre jobban kezd teret nyerni a fokozott mértékű népesség fogyás, a települések zsugorodása, mely jelenleg még csak a hátrányosabb helyzetű települések, térségek életében mutatkozik meg. A folyamat, mely a korábbi évtizedekben leginkább a rurális térségekre volt jellemző, a '90-es évek óta viszont az urbánus közeg életébe is mindinkább beférkőzik. Bár a különböző városokban eltérő időtávlatra és intenzitása van.

E tanulmány arra a „kényesnek minősített” kérdésre próbál fényt deríteni, hogy hazai, zsugorodó városokra, - jelen esetben Kazincbarcikára - ez a jelentékeny népességfogyás milyen hatásokkal van, milyen változások, folyamatok figyelhetők meg az urbanisztikai, kulturális valamint településüzemeltetési szempontok szerint.

A bevezetés kitér arra, hogy mely folyamatok hatására fordult meg a második világháború után kibontakozó, majd a '80-as évekre kifulladásra gazdasági fejlődéshez kapcsolódó népességrobbanás, illetve milyen lépésekben és ütemben történt, történik a lakosságszám apadása a Sajó-parti városban. A fő tartalmi rész bemutatja a folyamatok hatásait, azt, hogy milyen következményekkel jár népességszám degressziója, milyen mértékben változik a lakosság összetétele, illetve milyen más egyéb fizikális vagy gazdasági változások következnek be a Sajó-menti város életében.

A dolgozat megírását hosszadalmas könyvtári kutatás előzte meg, mely mind Kazincbarcika múltjával és jelenével, mind a Kelet-Németországban található, hasonló helyzetben lévő városok megismerésével telt. A tanulmány megírásához szükséges ismeretanyagot a város különböző hivatalaiban, valamint az önkormányzati tulajdonú külső cégeitől szereztem be, illetve a bejárások által tapasztalati úton gyűjtöttem.

Munkám során, a teljesség igénye nélkül, az alábbi kérdésekre szeretnék választ kapni: Milyen módon és ütemben játszódott/játszódik Kazincbarcikán a népességfogyás? Milyen hatásokkal bír a népességfogyás a különböző területeken, mint a város demográfiai helyzete, oktatása, egészségügye, illetve, hogy tapasztalhatóak-e változások a város képén?

A tanulmány célja nem az emberi mulasztások felrovása, hanem a Borsodi-iparvidék és az ország más térségeinek egyre aggasztóbb méretű demográfiai krízisére való figyelemfelhívás.

2. Témaválasztás

Témámat egy tágabb körből kiindulva, több szempont szerinti szűkítések során választottam. Szerettem volna valami olyannal foglalkozni, ami hazánkban alig kutatott téma, és természetesen számomra, és dolgozatom elkészülése után mások számára is érdekes és egyben hasznos is lehet, esetlegesen további kutatómunka alapját képezheti. Erős kötődésem az észak-magyarországi Borsod-Abaúj-Zemplén megyéhez, hiszen annak megyeszékhelyén, Miskolcon születtem, így adott volt valamely a megyét is érintő téma választása, helyi mintaterülettel.

A Berlinben töltött szakmai gyakorlatomon (melynek keresése már érdeklődési körömnek megfelelően) a „Stadtumbau”, azaz „városátépítés” köré szerveződött, ezért valamelyest elméleti- és tapasztalati szinten is beletekinthettem a Kelet-Németországban lezajló gazdasági- és társadalmi folyamatoknak a térség városaira kifejtett hatásaira.

Emellett mindenképp olyan témával szerettem volna foglalkozni, mely aktuális, és a problémakör jövőben még nagyobb hangsúlyt fog kapni a településtervezésben és üzemeltetésben. A fogyó városok problematikája, ami a térségben a természetes fogyás mellett a fokozott elvándorlásnak is köszönhető már napjainkban is érezteti hatását, és már rövid- és középtávon is még jelentősebb következményekkel fog lesújtani az érintett városokra, településekre. A problémát fokozza, hogy a problémakör hazánkban kényesnek minősített kérdés, más hasonlóan fontos kérdésekkel együtt „tabutémának” számít, így a problémák megoldására való törekvés hiánya fokozza a nehézségeket.

Számomra egy olyan tanulmány összeállítása volt a cél, amely alapos vizsgálatokon alapszik és érdekes ismertetője a borsodi városok talán (egyik) legégetőbb problémájának.

3. Kutatási módszerek

A módszertan kialakításánál a különböző formák legszélesebb körű alkalmazására törekedtem, hogy dolgozatom minél informatívabbá, tartalmasabbá válhasson.

A tanulmány megírásához elengedhetetlen volt, a témát sok szempontból megközelítő, széles skálán mozgó szakirodalom tanulmányozása, melynek ismeretanyaga és szemléletformáló hatása nagymértékben segíti a különböző munkarészek elkészítését. Így az irodalomjegyzékben helyet kaptak építészeti, szociológiai kiadványok, monográfiák, valamint külföldi szakirodalom is.

A dolgozat elkészítésében nagy segítségemre volt a tartalomelemzésnek nevezett módszer, amely a honlapok és különböző városfejlesztési dokumentumok (IVS, Racionalizálási javaslat) elemzéséből áll, sokféle információval látják el az olvasót a múlttal, jelennel és a jövővel kapcsolatban. Legfőképp az elemzés munkarészben, illetve a különböző szempontok szerinti összehasonlításához elengedhetetlen volt a különböző statisztikák elemzése. A felhasznált statisztikák legtöbbje a KSH segítségével vált elérhetővé.

Végül, de talán legfontosabb a számtalan helyszíni bejárás, amikor saját benyomásokkal gazdagodtam, melyek a szemrevételezéssel gyűjtendő adatok előállításához is nélkülözhetetlenek. A bejárások során fotóimmal igyekeztem dokumentálni az általam meghatározónak tartott városi elemeket, szituációkat, életképeket...

Az ott tartózkodásaim során törekedtem élő kapcsolat kiépítésére a város önkormányzatával, a könyvtár és a városüzemeltetés különböző ágának a dolgozóival. Fontos megjegyezni, hogy Berente 1999-es leválása miatt a 2000-es évtől kezdődően a kazincbarcikai adatokat a berenteiekkel korrigálták visszamenőleg is.

Valamint nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a tanulmány keretében nem tudok mindent vizsgálni, így csak a számomra elérhető információkból és adatokból tudtam következtetéseket levonni.

4. Kazincbarcika elhelyezkedése

Kazincbarcika Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (1. ábra), a Kazincbarcikai kistérségen, 2013. január 1-től Kazincbarcikai járásban található, melynek egyben központja is. Természetföldrajzilag a Bükk-hegységtől északra, Sajó-völgyében, a Tardona-patak torkolatánál található. Az egykori magtelepülések még jellemzően a Sajó-mentén feküdtek, kivéve a korábbi kis bányásztelepeket, mint Herbolya, a Tardona-patak mentén. A II. világháború utáni városépítés során viszont a település a Tardona-völgyébe épült be (Frisnyák, 1979. 8. p.).

1. ábra: Kazincbarcika elhelyezkedése
Forrás: saját szerkesztés és a <http://hu.wikipedia.org/wiki/Sablon>

Kazincbarcika földrajzi fekvésének nagyobb jelentőséget ad, hogy a Sajó túloldalán található a Szuhakállói-völgykapu, amely kapcsolatot biztosított az egykori szénbányákkal (Múcsony, Ormosbánya), valamint Rudabánya vasérce felé (Frisnyák, 1979. 6. p.). Barcika a „Borsodi

kifliben”, az Ózd-Kazincbarcika-Miskolc-Tiszaújváros (egykori) ipartengely mentén található, melynek valamikori jelentőségéhez hajdani szénbányászatával és vegyiparával járult hozzá.

A várost átszeli a Miskolcot Bánrévén keresztül Szlovákiával összekötő 26-os számú főút, vasúton a Miskolc-Bánréve vasútvonalon közelíthető meg, Miskolctól, a megyeszékhelytől 25 km-re helyezkedik el.

5. Születéstől a fénykorig

Kazincbarcika eredetileg három magközségből, az 1947-ben egyesített Sajókazincből (2. ábra) és Barcikából, valamint az '50-es évek elején hozzájuk csatolt Berentéből állt (Frisnyák, 1979. 120. p.). A három árpád-kori falu megélhetését a XIX. század közepéig javarészt a mezőgazdaság biztosította (mely a környező településekhez képest jómódot nyújtott a falvak lakóinak). Az ipar fejlődése a kiegyezés után indult meg, miután sorra nyíltak az újabb bányák a környező domboldalakban. Az első bánya az 1850-es években nyílt a Sajókazinchoz tartozó Herbolya területén. A két világháború között felépült a Barcikai Erőmű, valamint Berente szénleptároló üzemmel gazdagodott (Beluszky, 1995. 5-6. p.).

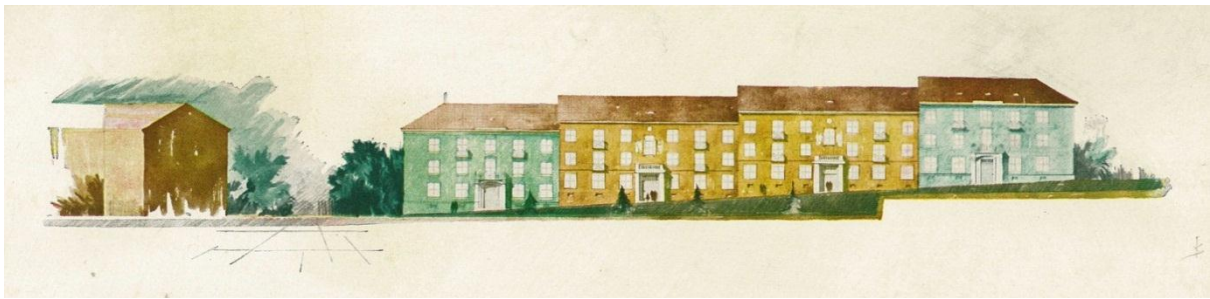

2. ábra: Az egykori Sajókazinc
Forrás: Városi Könyvtár (Kazincbarcika)

A jelenkori város születése az I. ötéves tervhez, azaz Magyarország iparosításához, a nehézipar erőltetett fejlesztéséhez kapcsolódik, amely előírta (Telepy, 1954, 1. p.):

- a villamosenergia-termelés növelését
- új nitrogénműtrágya gyár létesítését
- széntermelés növelését.

Ezek alapján valósult meg a város iparát egykor képző Berentei Hőerőmű, Szénosztályozó, Sajómenti Vegyi Művek, valamint kooperációs üzemként a Borsodi Kokszművek és Bányagépjavító Üzem. A tervezett ipari beruházások dolgozóinak lakásszükségletét kielégítendő megszületett az új város gondolata (Telepy, 1954, 1. p.).

3. ábra: Utcakép az 1954-es Városkompozíciós Tervből
Forrás: Városi Könyvtár (Kazincbarcika)

A telepítési tényezőknél elsődleges szempont volt az ipari üzemek elhelyezkedése, a meteorológia, valamint a terep- és talajviszonyok figyelembevétel. A lakásépítés megindításához az Országos Tervhivatal 1950. szeptember 27-én adta ki a beruházási célt, amely az első 222 lakás építését irányozta elő, majd az általános rendezési terv elkészítésére 1950. 12.16-án adták ki a tervezési programot. Az Országos Helykijelölő Bizottság 1950.12.04-én a lakások helyét az egykori „23. sz. úttól délnyugatra, a Herbolya felé vezető iparvágány és kocsíút között” jelölte ki (4. ábra). A város generáltervezője a Városépítő Tervező Vállalat lett az Építési Minisztérium kijelölése által (Telepy, 1954, 2. p.). Az első lakóépületek (5. ábra) építésének kezdeti időpontja 1951. szeptember 1-én volt, az első Általános Rendezési Terv pedig úgyszintén 1951 szeptemberében, az első Városkompozíciós Terv pedig 1954 született meg (3. ábra).

4. ábra: Az Újváros helye
Forrás: Városi Könyvtár (Kazincbarcika)

5. ábra: Az első, „A” épület
Forrás: Városi Könyvtár (Kazincbarcika)

A város a tervek szerint nem csak a helyi üzemek munkaerőinek letelepedését szolgálta, hanem a saájóvölgyi szénbányászat városi centrumaként, „lakótelepvárosaként” támasztott igényeknek is egyben meg kellett felelnie. A jövőbeni lakosságszámot összetett számítások által határozták meg, aminek legfőbb sarokpontja a kooperációs üzemek és a szénbányászat dolgozóinak létszáma volt, figyelembe véve a kiszolgáló lakosság számát is (1. táblázat) (Telepy, 1954. 11-13. p.).

1. táblázat: Tervezett munkaerőigény Kazincbarcikán (Telepy, 1954, 13. p.)

Foglalkoztató	Tervezett létszám
Szénbányászat	6.400 dolgozó
Kooperációs üzemek	5.560 dolgozó
„Kiszolgáló lakosság”	4.709 fő -> 3.055 családfenntartó (korrigált érték)
Összesen	15.015 dolgozó

A tervezett lakosságszám megállapításához („a bányász lakosságra való tekintettel”) a 15.000 fős dolgozói létszámnál (1. táblázat) 2,5-ös szorzót alkalmazva 37.000 főt kaptak, amely a magtelepülések adataival kiegészítve egy 40.000 fős jövőbeni város képét festette fel (Telepy, 1954, 11-13. p.).

„ A pár ezer lakosú község, Kazincbarcika az ötéves tervek során 40 ezer lakosú várossá fejlődik majd. Majdnem olyanra, mint a háború előtti Miskolc volt. De nem ódon, tekervényes utcák lesznek itt, hanem nyílegyenes sugárutak, iskolák, színház, kultúrház, s nagyszerű gyárak” (Géczi-Nagy, 1955. 3. p.)

A tervezett lélekszám eléréséhez a '60-as évek elejét jelölték ki, melynek ütemezése az alábbiak szerint alakult.

2. táblázat: Kazincbarcika tervezett fejlődése (Telepy, 1954. 71. p.)

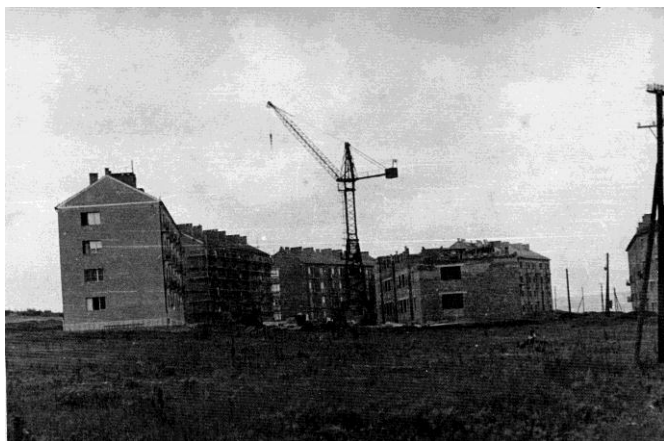
Év	Tervezett lakosságszám gyarapodás	Építendő lakás
1954	2.250 lakos	594 lakás
1955	7.700 lakos	1.510 lakás
1956	13.800 lakos	1.700 lakás
1957	19.400 lakos	1.660 lakás
1958	25.000 lakos	1.500 lakás
1959	30.400 lakos	1.400 lakás
1960	34.600 lakos	1.200 lakás
1960 után	40.000 lakos	390 lakás

A nagyvonalú tervek (2. táblázat) teljesítése nem bizonyult megvalósíthatónak, az építkezések intenzitása alulmaradt az 1954-es elképzelésekhez képest, hiszen a város lélekszáma 1960-ban az eredeti tervek felét sem érte el, 15.219 főt számlált (www.ksh.hu). Kazincbarcikát 1954-ben emelték városi rangra, bár az egykori „lakótelep” funkcióit tekintve még nem érte el a városi szintet.

Az ipari üzemek termelése 1954-ben indult meg, először a Központi Szénosztályozó (1954. november 6-án) (6. ábra). A Borsodi Hőerőműben 1955-ben indult el a termelés, majd 1958-ban érte el a teljes kapacitást. A Borsodi Vegyi Kombinát 1958. szeptember 1-én érte el a teljes kapacitást, továbbfejlesztése, bővítése már az évben el is kezdődött, a Központi Bányagépjavító 1965-ben kezdte meg a termelést (Frisnyák, 1995. 182-192. p.).

6. ábra: Központi Szénosztályozó
Forrás: <http://lovastiborne.uw.hu/1.jpg>

7. ábra: Az épülő belváros 1958-ban
Forrás: Városi Könyvtár (Kazincbarcika)

Az 1950-1960 közötti évtizedben csak három magyarországi város (Dunaújváros, Komló és Oroszlány) népességszáma gyarapodott jobban Kazincbarcikánál (7. ábra). A település népessége az 1949-es 5.084 főről 1960-re háromszorosára duzzadt. A jelentékeny növekedés bő 10 ezer főt tett ki. Ebből mintegy 8.400 fő volt a város vándorlási nyeresége, ez nagyobb, mint adott

időszakban akár Debrecenben, Győrben vagy Tatabányán jelentkező pozitív vándorlási különbözet (Frisnyák, 1979. 120-121. p.). Az oktatási intézmények kapacitásnövekedése nem tudta tartani az ütemet, így 1952-1956 között szükségóvodák működtek a városban. Az elkövetkező tíz évben megduplázódott az óvodai férőhelyek száma, ami viszont csak a szükségóvodák megszüntetésére volt elegendő, az egyre növekvő igényeket nem tudta fedezni. Az első Szakmunkásképző Intézet 1953 óta működik Barcikán (Frisnyák, 1979. 151-152. p.).

A következő évtized bizonyult a város növekedése szempontjából legjelentősebbnek, a változás két ütemre bontható. A '60-as évek első felében a bevándorlás tovább fokozódott, a 12 ezer főt meghaladó tényleges szaporodásnak közel 85%-át képezte a vándorlási nyereség, 1965 végén a város lélekszáma már 23.331 fő volt. Ebben az időszakban Kazincbarcika volt az országban a legdinamikusabb népességnövekedésű város, s a növekedés abszolút

8. ábra: Városi Kórház

Forrás: Városi Könyvtár (Kazincbarcika)

értékben is kimagaslónak bizonyult, csak néhány vidéki nagyvárosban volt magasabb. A '60-as évek második felére a bevándorlás mértéke csökkent (az évi 13%-ról 4,5%-ra), viszont a természetes szaporodás továbbra is jelentős maradt a fiatalok városában (Frisnyák, 1979. 122. p.). A második, a 105-ös Szakmunkásképző Intézet 1961-ben nyitotta meg a kapuit, majd a gimnáziumi oktatás 1962-ben indult meg a városban. A 440 ágyas kórházat (8. ábra) 1969-ben adták át (Frisnyák, 1979. 151-152. p.).

1970-1979 között a népességszám gyarapodása már viszonylag kiegyenlített volt a természetes szaporodás (+4.210 fő) és a vándorlási nyereség (+5.036 fő) között (www.ksh.hu). A '70-es években tovább csökkenő bevándorlás következtében csökkenő mértékű népességszám gyarapodás mélypontjának 1972 bizonyult. 1973-tól a természetes szaporodás, 1975-től pedig már a bevándorlás is újra növekedést mutatott. A BVK folyamatos bővülése során a '70-es évek végén már több mint 6 ezren dolgoztak az üzemben. A város lakónépessége 1977 elején 34.456 fő volt, mellyel az ország 30. legnagyobb városának számított (Frisnyák, 1979. 122-123. p.). A városközpont kiépülése az időszakban történt meg.

9. ábra: Paneles beépítése a '80-as évekből

Forrás: Saját fotó

1980-1989 között tovább mérséklődött a népességszám gyarapodása, majd az évtized második felében megindult a csökkenése, mely a stabil születési számok (-0,8%) mellett a halálozások számának növekedésével (+50,5%), valamint a városból való elvándorlással magyarázható. A város lakosságszám gyarapodása csak a kedvező természetes szaporodásnak volt köszönhető, mely az évtized végén már nem tudta kompenzálni a településről elköltözők egyre magasabb számát.

Az évtized népességfogyása a városban így 1.045 fő volt, mely a '80-as évek elején lejátszódó demográfiai hullám-völgy stabilizálása után történő, 1988-1989 között lejátszódó hirtelen nagymértékű elvándorlásnak köszönhető. Ezen időszak során a város lakosságszáma egy év alatt 865 fővel zuhant, ami a hirtelen nagy mennyiségben váratlanul megszűnő munkahelyek hatása.

3.1. Népesség fogyása Kazincbarcikán

6.1. Előzmények

Kazincbarcika gazdasági helyzetében nagy változásokkal járt a '80-as évek végétől elinduló átalakulás, mely jelentékeny mértékben befolyásolta a demográfiai mutatók jövőben alakulását. A rendszerváltás Tiner Tibor leírása szerint az alábbi állapotban találta a város egyre nagyobb problémákkal küszködő iparát, gazdaságát:

„gazdaságtalanul üzemelő – ezért részben bezárás előtt álló – bányák; alacsonyabb kapacitással és egyre drágábban termelő hőerőmű, veszteséges üzemegységekkel rendelkező, megrendelési hiányokkal küzdő könnyűipar; a KGST-kooperáció megszűnésével nehéz helyzetbe került vegyipar.” (Tiner, 1995. 26. p.)

A korszakban általánossá váló leépítések, ami az ingázók számának zuhanásával járt, valamint az egyre nagyobb mértékeket öltő infláció kedvezőtlenül hatott a reáljövedelmek alakulására a foglalkoztatottak körében is. A város gazdaságának hanyatlása láncreakciót indított el a térség gazdasági életében, az ipari termékfogalom visszaeséséből a dolgozók reálbérének visszaesése következett, amely negatívan hatott a kiskereskedelmi forgalomra, így a lakossági fogyasztást kiszolgáló termelő- és szolgáltató szférát nehéz helyzetbe hozva. A fokozódó leépítésekhez kapcsolódó munkanélküliségi mutatók szárnyalásával pedig a környező falvakban is rohamos romlásnak indult az életszínvonal, a fejlődő iparváros és prosperáló térsége rövid idő alatt válságtérséggé alakult (Tiner, 1995. 26. p.).

A növekvő gazdasági problémákkal párhuzamosan arányaiban egyre jelentősebb mértéket kezdett öltetni az elvándorlás a városban, az el- és odavándorlások közötti különbség egyre nagyobbá vált. A '80-as évek elején lejátszódó demográfiai hullámvölgy már előrevetítette a jövőbeni demográfiai trendeket, melyek az évtized végre már kirajzolták a napjainkig tartó népességszám apadását.

Kazincbarcika lakónépessége az ismert adatok alapján a '80-as évek végén érte el maximumát, a KSH adatai szerint 1988-ban 39.233 fővel tetőzött. Az 1980-tól folyamatosan

zuhanó természetes szaporodás mellett a legfőbb meghatározó tényező a vándorlási mérleg volt, mely az évtizedben ingadozva hol gyarapította, hol csökkentette a település lélekszámát.

6.2. A város népességfogyása

Kazincbarcika népesedési folyamata 1980-tól napjainkig három jelentős szakaszra bontható a természetes szaporodás valamint a vándorlás mutatóinak függvényében. A két fordulópontnak az 1988-as és a 2001-es esztendőket tekinthetjük (KSH).

1. Az első szakaszban, a '70-es évek pozitív természetes szaporodásától és vándorlási mérlegétől eltérően, a vándorlás negatív irányba tolódik, s így a városba beköltözők száma már nem tudja kompenzálni a várost elhagyó lakónépesség számát. A korszakra a jellemző bevándorlás 2.600-2.900 fő/év között alakul, míg az elvándorlás többnyire 3.000 fő körüli. A népesség városba történő költözésének, illetve azt elhagyásának hajlama az évtized folyamán a kezdeti növekedés után folyamatosan csökkenést mutat. A korszakban a magas születésszámok az 1980-as 708-ról 1987-re 621-re esnek (-12%-os változás), míg a halálozások száma 217-ről 253-ra növekszik. A még mindig kedvező születési és halálozási mutatóknak köszönhetően a város lakosságszáma viszonylag stabil marad (a természetes szaporulat az évtized végén is 300 fölötti), a növekedés és a csökkenés váltakozva jelenik meg a különböző években. Az időszak az 1988-as lakosságszám maximumával zárul (KSH).
2. A második népesedési szakasz 1988-ban kezdődik, amikor a gazdaság erőteljes átalakulása miatt az eltérő vándorlási irányok mutatói között tovább nyílik az olló, így a folyamatosan apadó pozitív természetes népszaporulat már nem tudja kompenzálni a városból történő erős elvándorlást (5. melléklet). A szakasz az ezredfordulóig tart, az időszakban a lakosság száma 5.552 fővel apad (-14,2%-al csökken), miközben a természetes szaporulat még mindig 1.431 fős értékkel képviselteti magát a 4.700 főt megközelítő vándorlási veszteséggel szemben. A születésszámok az időszakban 592-ről 326-ra esnek (-44,9%-os változás), míg az elhalálozások száma fokozatosan 300 fölé emelkedik, így a korszak elején jellemző évi +300 fős természetes szaporodás az ezredfordulóra elfogy. A vándorlási veszteség a rendszerváltás körüli kimagasló (500 fő/évet meghaladó) értékeit követően 350-450 között stabilizálódik (5. melléklet). A város lakosságszámát negatívan befolyásolja Berente község 1999-es leválása Barcikáról, melynek lakossága a 2001-es népszámlálás adatai szerint 1.077 fő volt.
3. A 2001-től kezdődő harmadik népesedési szakaszban, mely napjainkig is tart, a város lakosságszáma 2011-ig 4.205 fővel (azaz -12,7%-al csökkent). A születésszámok a városban

300 alá zuhantak (1980-as értékhez viszonyítva -60%-os változás), míg az elhalálozások száma 350 körül rögzülni látszik (5. melléklet). Az éves természetes fogyás mértéke jellemzően 40 és 120 között ingadozik, a legmagasabb értéket 2007-ben 135 fős veszteséggel éri el. Az vándorlásból származó deficit 2001-től 2011-ig megközelíti a 4 ezer főt, az elvándorlási kedv erőteljesebb csökkenése mellett, az ezredfordulón mért 500 fős értéket meghaladó vándorlási különbözet 2011-re 200 fő alá esik. Emellett a városból elköltözők száma 2011.-ben még mindig meghaladja az 1.500 főt, míg a beköltözők száma 1.387 fővel az időszak kedvezőbb mutatói közé sorolható (KSH).

Amíg 2000-ig a város lakosságának fogyásaért egyértelműen a negatív vándorlási mérleg okolható, 2001-től mind nagyobb mértékben részesedik a természetes fogyás, eddigi maximumát 2010-ben éri el, amikor a népességszám apadásának 34,2%-a az élve születés és halálozás különbözeteként jelentkezik, a viszonylag alacsony -235 fős vándorlási mérleg mellett.

7. Demográfiai trendek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

Borsod-Abaúj-Zemplén megye Magyarország második legnagyobb területű megyéje, az Észak-magyarországi régió része. Területe 7.250 km², lakóinak száma 2011. január 1-én 684.793 fő (az ország lakosságának 6,86%-a), amellyel a megyék rangsorában (Budapestet is beleszámítva) a harmadik helyen áll, népsűrűsége 94,5 fő/km² (www.ksh.hu).

A megye településszerkezetére a Sajó-völgyének, azon belül is Miskolc és az agglomerációjának a túlsúlya jellemző, valamint a megye jelentős részét behálózó aprófalvak sokasága. A megyében 359 település található (melyek közül 28 város 331 község), így az ország legtöbb településsel rendelkező megyéje. Borsod-Abaúj-Zemplén megye aprófalvas településszerkezetét bizonyítja, hogy a községek átlagos lakosságszáma 2009-ben a 900 főt sem érte el, míg 142 község lakossága kevesebb 500 főnél (www.ksh.hu).

3. táblázat: BAZ megye lakosságszám változása 1970-2011 (KSH)

Év	1970	1980	1990	2001	2011
Lakosságszám	779.916	809.468	761.963	753.497	684.793
Lakosságszám változása	-	+3,8 %	-5,9 %	-1,1 %	-9,1 %

A megye népességszám gyarapodása a '70-es évek végén lelassult, maximumát 1980 év elején érte el, amikor 809.468 fővel tetőzött, majd ettől az időponttól apadni kezdett. A lélekszám csökkenés a megyében az ezredforduló után gyorsuló folyamatot mutat (KSH).

4. táblázat: BAZ megye lakosságszám változása korcsoportonkénti bontásban (www.ksh.hu)

Korosztály	1980	1990	2001	2011
0-14	191 238	169 661	142 631	110 659
15-24	121 112	106 409	110 395	93 720
25-34	118 209	105 684	103 183	93 146
35-44	106 036	106 574	101 405	92 720
45-54	105 333	94 737	104 909	91 810
55-64	75 411	88 019	82 546	89 776
65-	92 129	90 879	108 428	112 962
Összesen	809 468	761 963	753 497	684 793

A táblázat tanulságai szerint kirajzolódik, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megye lakossága az elmúlt 30 év folyamán több mint 120 000 fővel, azaz 15,4%-al csökkent (3. táblázat), amely az országos fogyásnak több mint a duplája.

A különböző korosztályokat nem érte egyenletesen a népességszám apadása, a 0-14 éves korosztálynál ez az érték meghaladja a 40%-ot, míg a 65 éven felüliek esetén a létszámgyarapodás 20% fölötti értéket mutat (4. táblázat). Az öregedési index – száz gyermekkorúra (0–14 éves) jutó öregkorúak (65 éves és idősebb) száma – 1980-ban 48, 1990-ben 54, 2001-ben 76, 2011-ben pedig már 102 (ugyanakkor országosan ez a mutató 115) (1. melléklet). Az adott érték nagyon jól bizonyítja Borsod fokozódó előregeredését, valamint hogy a megye korstruktúrája napjainkban még mindig kedvezőbb képet mutat az országos adatoknál.

A jelentékeny fogyás két negatív folyamatnak köszönhető. Az egyik, a „nagyobb hagyományokkal” rendelkező a negatív vándorlási mutatók általi veszteség, melynek jelentőségét bizonyítja, hogy 2001 és 2007 között közel 35 ezer fővel csökkent a lakosság a vándorlási veszteség következtében (www.ksh.hu). Az 1992-től beálló, majd az ezredfordulótól egyre jelentősebbé váló természetes fogyás (ami országos szinten már 1981-ben elkezdődött) mind jelentősebb arányban jelenik meg a megye lélekszámának fogyásában.

8. Kelet-német kitekintés

Németország esetén napjainkban is élesen kirajzolódik az egykori belnémet határ körvonala, mely mind társadalmilag, gazdaságilag és kulturálisan megjelenik, valamint az emberek világnézetében rejlő különbségek is érezhetőek. Az „Új Tartományokban”, azaz az egykori NDK területének nagy részén lezajló demográfiai változásokhoz nagymértékben hasonlítanak a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében végbemenő folyamatok. Természetesen a méretbeli és egyéb jelentős különbségek miatt az észak-magyarországi megyében kevésbé differenciáltan jelennek meg a népesedési folyamatok. A kelet-német demográfiai változások közül legjelentősebbnek a népességfogyás és az ezzel összefüggésben lévő elöregedés, valamint a társadalom fokozódó atomizálódása tekinthető, melyeknek hatásai hazánkat még kevésbé sújtják.

A tervgazdaságról a piacgazdaságra történő átállás jelentős gazdasági leépüléssel járt Kelet-Németországban, amely jelentékeny munkanélküliséget és tömeges vándorlást indított el a különböző területek, országrészek között. A '90-es években lezuhant születési számokból és a több évtizedes hagyományokkal rendelkező, fokozott elvándorlásból fakadó népességcsökkenéssel együtt járt a drámai mértéket öltő kihasználatlansága az ingatlanállománynak (10. ábra) a hirtelen jelentős munkanélküliséggel sújtott városokban. A fal leomlása után lezajló gyors demográfiai változásokat jelzi, hogy míg az 1988 NDK-jában 215.000 újszülött jött világra, addig 1994-ben ez a szám már csak 79.000 volt a kelet-német területen. A mélypontot 1995-ben érte el, amikor a termékenységi mutató 0,77-re zuhant, (Peter, 2009, 25. p.) mely napjainkban 1,3 körül stabilizálódott.

10. ábra: Üresen álló magasházak
Halle-Neustadtban
Forrás: Saját fotó

A térségben lejátszódó folyamatok nagy különbségeket mutatnak a különböző tartományokban illetve azok részeiben, de 1990-2005 között valamennyi új tartomány kisebb-nagyobb népességfogyást könyvelhet el. A csökkenés legkisebb Berlinben és Brandenburgban, ahol az 5%-ot sem éri el, míg a többi négy tartományban 10% fölötti értékekkel találkozunk, a sereghajtónak pedig Sachsen-Anhalt bizonyul az időszakban majd 15%-os fogyásával (Peter, 2009, 25. p.).

Napjainkban csak a prosperáló nagyvárosok (pl. Lipcse, Drezda, Rostock), valamint városi agglomerációk bírnak népességyarapodással, viszont a növekedés a vidéki térségek rovására történik, azok népesség „tartalékainak” felemésztésével (Prof. Dr. Brenner János).

A városok lakosságszám csökkenése jellemzően az alábbi okokra vezethető vissza, melyek egyben a hazai folyamatoknak is kiváltó okai (Kühn-Fischer, 2010. 54-55. p.):

- a jelentős ipari üzemek megszűnéséhez kapcsolódóan jelentékeny munkaerő szabadul fel, amelyet a település nem tud lekötni, ez a monoindusztriális iparvárosokra kiváltképp jellemző (pl.: Schwedt/Oder).
- prosperálóbb városokba és régiókba való elvándorlás a jobb megélhetés reményében (ez főleg a periférikus elhelyezkedésű városokat sújtja).
- a megváltozott lakhatási igényekhez és lehetőségekhez kapcsolódó szuburbanizáció, mely jellemzően a városkörnyéket gyarapítja a városmag rovására.
- a természetes fogyásból táplálkozó lélekszámcsökkenés.

A '90-es évek óta kelet-német városok népességszám apadását leginkább az ipar leépülése, a szuburbanizáció és a természetes fogyás együttes hatása okozza, melyek különböző dinamikával és időszakban jelentkeznek a városokban.

11. ábra: Új park Hoyerswerdában az egykori magasházak helyén

Forrás: Saját fotó

A tovább romló népesedési trendek következtében a 2020-ig tekintő előrejelzések az 1990-es népességszámhoz képest 20%-os csökkenést jeleznek az országrészre, ám jelentős különbségek mutatkoznak a különböző területek között. A népességfogyás szempontjából legveszélyeztetettebbnek a „periféria régiók” (pl.: Lausitz vagy az Erzgebirge), illetve az egykori monoindusztriális területek (pl.: Dél-Sachsen-Anhalt) bizonyulnak. A népesség további fogyásával fokozódik a lakosság elöregedése, mivel az elvándorlás jellemzően a fiatalabb generációkat érinti, valamint az alacsony születésszámok is erősítik a negatív folyamatot. (Peter, 2009, 28. p.).

A jelentős népességfogyás a városhálózaton belül legjobban, a nagyvárosokkal ellenben, a kis- és közepes városokat érinti, melyekben az országrész lakosságának kb. 45%-a lakik. A településcsoport legtöbb tagjára napjainkban jellemző a

népességszám apadása (Kühn-Fischer, 2010. 53. p.). A két településcsoport közül, a közepes városok még nagyobb népességfogyást szenvedtek el a kisvárosokhoz képest (Gatzweiler-Meier-Milbert, 2003. 565. p.).

A hatalmas méreteket öltő demográfiai változások alapján rengették, rengetik meg a térség városainak működését, új irányvonalakat követelnek a várostervezésben és fejlesztésben, megváltoztatják a települések képét. A gazdasági- és társadalmi változások kapcsán felmerülő problémák orvoslására a német állam 2002-ben indította el a "Stadtumbau Ost" programot, amelynek keretében a városok, városrészek élhetőségét és gazdaságos működését próbálja javítani településrészek (nagy hangsúlyt fektetve az értékes középkori és eklektikus városnegyedekre) felértékelésével, illetve a jelentős gazdasági veszteséget termelő elemek (lakónegyedek, infrastruktúra) visszafejlesztésével (11. ábra) (Prof. Dr. Brenner János).

9. Hatások Kazincbarcikán

9.1. Demográfia

A népesség fogyásához és az elvándorláshoz kapcsolódó legerősebb népesedési folyamatként az előregedés jelenik meg a városban. A különböző korosztályok számának és arányának változását jól tükrözi az alábbi táblázat:

5. táblázat: a különböző korosztályok számának változása 1990 és 2011 között

Korosztály (év)	1990	2001	2011
0-14	9 298	5 848	4 108
15-24	5 776	5 008	3 883
25-34	6 307	4 681	4 303
35-44	5 603	5 064	4 060
45-54	4 830	5 066	4 122
55-64	3 246	3 941	4 296
65-	2 065	3 825	5 009

A táblázat adataiból egyértelműen kirajzolódik a legfiatalabb korcsoport jelentős, 55,8%-os fogyása, mely már önmagában is erős hatással van az oktatásszerezés jövőbeni alakulására,

valamint előrevetíti a város jövőbeni népességfejlődését. A korosztály aránya a város lakosságszámát tekintve az 1990-es bő 25%-ról 2011-re 14% alá zuhant (2. melléklet).

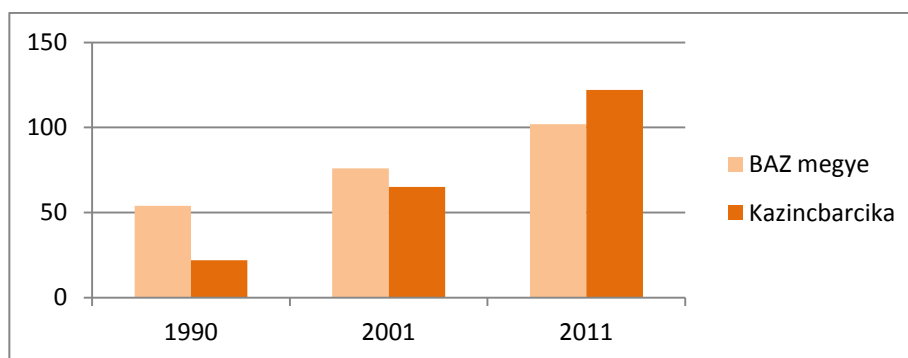
A 15-34 éves korosztály között az elmúlt 20 év során több mint 32%-os csökkenés érzékelhető, amely még mindig kedvezőtlenül befolyásolja a város korfájának az alakulását, valamint jelzi, hogy pont a jellemzően gyermeket vállaló korosztály fogyása előrevetíti a város lakosságstruktúrájának megújulásának elmaradását. Az arányvesztés a két korcsoport esetén a tanulmányozott időszakban 2,5%-ot tesz ki (5. táblázat).

A 35-44 éves korosztály a 27%-os fogyása a kitolódó gyermekvállalási kor miatt úgy szint a lakosság újratermelődéséhez szükséges korosztály számát és arányát csökkenti. A teljes lélekszámon belüli arányvesztés a korcsoport esetén 1,5%-os (5. táblázat).

A 2001-ig növekvő számú és arányú 45-54 éves korosztály esetén 2001 és 2011 között már 18%-ot meghaladó fogyás mérhető, így a 21 év alatti változás megközelíti a -15%-ot, ami alulmarad a város lakosságszámának fogyásától, így a korosztály aránya nem jelentős, 0,8%-os növekedést mutat a rendszerváltás óta (5. táblázat).

Az 55-64 éves korosztály esetén a változás a 15-34 éves korosztállyal ellentétes, +32%-ot meghaladó létszámgyarapodás jelentős aránybeli növekedést jelent az időszakban a lakosságának közel negyedét elvesztő városban. A korcsoport aránya a városon belül több mint 5%-al növekedett (5. táblázat).

Legdinamikusabb növekedés a 65 éven felüliek számában és arányában tapasztalható 1990-2011 között, ahol a gyarapodás 143%-os, így a város lakosságán belüli arány az 1990-es 5,6%-ról 16,8%-ra ugrott. A korosztály ilyen jelentős növekedése mutatja a város rohamos előregedését, valamint robbanásszerű igénynövekedést jelent a város szociális- és ellátó rendszerében (2. melléklet).

12. ábra: Kazincbarcika és BAZ megye öregedési indexének változása

Forrás: www.ksh.hu

A város rohamléptű előregedését jól szemlélteti az öregedési index dinamikus változása, 1990-ben 22, 2001-ben 65, 2011-ben pedig már 122 volt. Ezek a számok a megyei (54-76-102) értékekhez viszonyítva 2001-ig kedvezőbb képet mutattak, viszont 2011-ben már jóval rosszabbak. Emellett a három számpár jól illusztrálja, hogy a város előregedése a megyéhez képest robbanásszerű (12. ábra).

9.2. Oktatás

Mivel a demográfiai változások legjobban a fiatal, 0-14 év közötti korosztályt, valamint a 15-34 éves korosztályt érintik, így a város életében az egyik legnagyobb változások is az alap- és középfokú oktatási intézmények területén következtek be.

9.2.1. Óvodák

Az népességszám változása az óvodás (3-6) korosztályt érintette igen számottevően, a fogyás 1990-hez képest kb. 60%. Az első nagy óvoda összevonási hullám a városban az 1995-1996-os tanévben volt, aminek eredményeként a város 12 óvodáját összevonták 3 „nagy” összevont óvodába, s egy-egy ilyen intézményhez 4-4 tagintézmény (12. ábra) tartozott. Az ezredforduló után több tagóvoda is megszüntetésre került (pl.: Széchenyi, Szivárvány, Irinyi úti és Gyermekek úti Óvodák), valamint 2011-től az Angyalkert Óvoda a Görög Katolikus Egyház fenntartásába került át.

12. ábra: Napsugár Tagóvoda
Forrás: Saját fotó

Az 1995-1996-os tanévtől kezdődő, 5 évenkénti statisztikai adatok jól szemléltetik a város óvodáinak helyzetváltozását az elmúlt 15 évben:

6. táblázat: Kazincbarcikai óvodák statisztikai adatai (Forrás: Önkormányzat (Kazincbarcika))

Nevelési év	Óvodáslétszám	Csoportok száma	Álláshelyek száma
1996/1997	1.547	59	269
2001/2002	1.164	51	224
2006/2007	1.077	45	196
2011/2012	973	40	170

Az óvodások létszáma az elmúlt 15 év során valamennyi intézményben csökkent, a '90-es évek elején az 1.403 óvodai hely (melyből 183 szükségférőhely) még kevésnek bizonyult az igények kielégítésére. Ez az állapot 1996-ig állt fenn, amikor még a gyermeklétszám meghaladta az óvodai helyek számát. Az 1998-1999-es nevelési évben viszont már 113 gyermekkel, a rákövetkező évben pedig 140 gyermekkel volt kevesebb. A fogyásnak köszönhetően először a szükségférőhelyek (melyek például a konyhákból lettek átalakítva) szűntek meg, majd az intézmények megszüntetése került sorra (Untenerné, 2000. 8.p.). Az óvodások számának a csökkenése 1996-1997-től 37%, amely magával vonta az óvodai csoportok 32%-os, valamint az óvodai dolgozók álláshelyének 37%-os csökkenését (6. táblázat).

9.2.2. Általános iskolák

Az általános iskolák esetén is hasonló folyamatok figyelhetők meg, mint az óvodáknál. Az intézmények közül valamennyi jelentős létszámbeli visszalépést mutat az elmúlt a kimutatásban szereplő elmúlt tizenöt év során.

7. táblázat: Általános iskolák adatai (Forrás: Önkormányzat (Kazincbarcika))

Tanév	Tanulólétszám	Osztályok száma	Pedagógusok száma
1996/1997	4.118	171	325
2001/2002	3.667	152	297
2006/2007	3.211	127	251
2011/2012	2.618	104	203

Az általános iskolás tanulók létszáma az elmúlt másfél évtized folyamán valamennyi intézményben csökkent. A tanulók számának a csökkenése 1996-1997-től 2011-2012-ig 36%, amely magával vonta az a pedagógus álláshelyek 38%-os csökkenését (7. táblázat).

A diákság létszámbeli apadásával együtt járt az osztályok számának a csökkenése, valamint egyes intézmények (a Központi és az Újvárosi Á. I.) megszűnése. A 2007.július 1.-től hatályba lépő összevonásoknak köszönhetően a városban két jelentős önkormányzati iskolacsoport jött létre az alábbiak szerint (8. táblázat):

8. táblázat: Általános iskolák összevonása kapcsán kialakult iskolacsoportok 2009-ben (Szitka, 2009. 15-16. p.)

Körzet	Székhely	Tagintézmény
I.	Ádám Jenő Á. I. (13. ábra)	Hermann Ottó Á. I. Dózsa György Úti Á. I.
II.	Pollack Mihály Á. I.	Kazinczy Ferenc Á. I. Kertvárosi Á. I. Árpád Fejedelem Á. I. (14. ábra)

13. ábra: Ádám Jenő Á. I.
Forrás: Saját fotó

14. ábra: Árpád Fejedelem Tagiskola
Forrás: Saját fotó

9.3. Egészségügy

A Kazincbarcikán működő házi- és gyermekorvosi körzetekben (15. ábra) is az oktatási intézményekhez hasonlóan, jelentős változások figyelhetők meg. A változások két jellemző adatsor, az adott körzetekhez tartozó ellátandó lakosság és a bejelentettek számának változása alapján megfigyelhető.

9. táblázat: Az ellátandó lakosság változása házi- és gyermekorvosi körzetekben 2001 és 2011 között (OEP)

Körzetek	2001	2006	2011
Háziorvosi körzetekben	28 838	28 357	26 304
Gyermekorvosi körzetekben	5 690	4 299	3 919

A táblázat adatsorai igazodnak a lakosság változásához, a felnőtt korosztály esetén a létszámapadás a 9%-ot megközelítő értéket mutat, míg a 18 éven aluliak esetén ez a változás 2001 és 2011 között 31%-ot meghaladó (9. táblázat).

10. táblázat: A bejelentkezettek számának változása házi- és gyermekorvosi körzetekben 1996-2011 között (OEP)

Körzetek	1996	2001	2006	2011
Háziorvosi körzetekben	28 020	25 988	25 321	24 301
Gyermekorvosi körzetekben	6 887	7 324	6 913	6 386

Az egy-egy körzethez bejelentettek számának változása jóval árnyaltabb képet mutat, itt jelentősebb eltérés érzékelhető a városban lejátszódó népesedési folyamathoz képest. A különbség a szabad orvosválasztásból fakadó, így pl. a felnőtteknél jelentős szereppel bír, hogy jelentékeny mennyiségű munkahely szűnt meg a városban, míg a 18 éven aluliaknál a szomszédos, gyermekorvos nélküli falvakból való bejelentettek jelennek meg az adatsorokban. Így, a nagyszámú befolyásoló tényező miatt a felnőtteknél a csökkenés 13%-os, míg a gyermekorvosi körzetek esetén csak 7%-os fogyás mutatkozik (10. táblázat).

15. ábra: Gyermek- és felnőtt orvosi rendelők
Forrás: Saját fotó

9.4. Szociális ellátás

A '80-as évek végén meginduló gazdasági változások, a munkahelyek megszűnése, a bizonytalansághoz kapcsolódóan az egyensúly felbomlása bizonyos láncreakciókat indított el, amelyek mind az egyén, mind családok szempontjából jelentkeztek. A városban így az alábbi negatív folyamatok elburjánzása következett be (Király, 2004. 11. p.):

- munkanélküliség szárnyalása
- életszínvonal zuhanása
- fiatal, magasan kvalifikált munkaerő elvándorlása
- családok felbomlása, gyermekeit egyedül nevelő szülői forma terjedése
- idős, egyedülálló, ellátatlan személyek számának növekedése

A kényszerítő hatások miatt az egykori „fiatalok városa” a '90-es évektől kezdve egyre több szociális problémának a megoldását kellett magára vállalnia. Ennek első jelentősebb lépése az 1993-ban megalapított Szociális Szolgáltató Központ (16. ábra) volt, amely folyamatosan bővülő szerepkörével az alábbi feladatok ellátására az alábbi intézményegységekkel jött létre (Király, 2004. 11. p.):

16. ábra: Szociális Szolgáltató Központ
Forrás: Saját fotó

- Gondozóház
- Idősek Klubja
- Házigondozó Szolgálat
- Szociális étkeztetés

Az ellátandó feladatok gyarapodásával 1995-ben elkezdte működését a Lelkiségysegyszolgálat valamint az Éjjeli Menedékhely, majd 1996-ban újabb Idősek Klubja, 1997-től Gyermejjóléti Szolgálat alakult. 1998-ban Nappali menedékhely kezdte el a működését, majd 2001-től átadásra került az Idősek Otthona (Király, 2004. 11. p.).

Az elmúlt közel húsz év során jól látszik, hogy az önkormányzat szociális ellátást biztosító intézményhálózatának a bővülését mely társadalmi folyamatok hívták elő, ezzel egyre nagyobb terhet róva a város egyébként is törekeny, a változásokra érzékeny költségvetésére. 2005-ben a költségvetés már közel 5%-a irányult ezen költségcsoportra (Király, 2004. 11. p.).

Kazincbarcikán napjainkban valamennyi szociális alapszolgáltatás jelen van:

- étkeztetés
- (jelzőrendszeres) házi segítségnyújtás
- családsegítés
- szociális információs szolgálat
- közösségi ellátások
- támogató szolgáltatás
- utcai szociális munka
- nappali ellátást nyújtó intézmények (pl. Idősek Klubja, Nappali Melegedő)

9.5. Közműellátás

A közműellátás különböző ágazatai közül talán legjobban a vízfogyasztáson mérhető Kazincbarcika lélekszámának változása, természetesen szem előtt tartva, hogy a háztartási vízfogyasztást az árak is nagymértékben befolyásolják, nem csak a felhasználók száma. Az alábbi táblázaton jól látszik, az 1990-es évek elejétől kezdődően a panelházakban lakásonként felszerelt vízfogyasztást mérők vízhasználatot racionalizáló hatása.

11. táblázat: Háztartásoknak szolgáltatott víz mennyisége (1000 m³) (KSH)

Év	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Víz mennyiség (1000 m³)	2.873	2.839,3	1.276,8	1.032,6	974,6	844,6
Bázisévhez képest történő változás	100	98,8	44,4	35,9	33,9	29,4

S valamennyi közmű szempontjából talán az ivóvízellátás esetén a legfontosabb a fogyasztott mennyiség (pl. távhő esetén a befektetett energia független a bekötött lakások lélekszámától), míg a vízfogyasztás esetén valamelyest arányosan nő a fogyasztás a felhasználók számával. Ezen felül a vízfogyasztás esetén fontos, hogy a vezetékhálózat a tervezett kapacitáshoz megközelítő értéken működjön, mivel jelentős mennyiségcsökkenés esetén előfordulhat a víz minőségének romlása, tehát az alulhasználat a közüzem szolgáltatási minőségét rontja.

Kazincbarcika esetén szembevetendő, hogy az 1985-ös bázisévhez képest 1990-ig nem számottevő az eltérés, majd az elkövetkező évben a csökkenés több mint 55%, majd szolgáltatott

víz mennyisége egyenletesebben, de tovább fogy (11. táblázat). A képet tovább árnyalja, hogy az egyre kisebb mennyiségű víz egyre nagyobb kiterjedésű hálózatra oszlik szét, mivel a lakóterületek terjeszkedésével tovább bővül a hálózat hossza is.

9.6. Ingatlangazdálkodás és ingatlanpiac

A városi ingatlangazdálkodásban, valamint a város ingatlanpiacán még nem okoz jelentős problémát az elmúlt évek népességszám apadása. Ennek legfőbb oka, hogy a város tervezésénél alkalmazott tervezési mutatók a napjainkban érvényes normákhoz képest jelentősebb sűrűsödést, több lakost rendeltek egy-egy lakószobához, illetve lakáshoz. A népességszám felfutása után így elindulhatott a fogyáshoz kapcsolódóan a „társadalom atomizálódása”, azaz napjainkban egyre kisebb egységekből épül fel a város lakossága. A folyamatot az alábbi táblázat bizonyítja (12. táblázat):

17. ábra: Belváros
Forrás: Saját fotó

12. táblázat: Háztartások, és azok nagyságának változása 1990-2001 között (www.ksh.hu)

Háztartások mérete	Darabszám (1990)	Darabszám (2001)
1 személyes	2.020	2.765
2 személyes	3.466	3.968
3 személyes	3.124	2.977
4 személyes	2.985	2.169
5 személyes	720	598
6 személyes	147	133
7 személyes	40	52
8 vagy több személyes	26	26
Összesen	12.528	12.279

A 2011-es népszámlálás adatai a KSH-tól még nem beszerezhetők, így a változás csak tíz év távlatában tanulmányozható, ellenben már itt is jelentős változások érzékelhetők. A táblázat adatai alapján kitűnik az egy- és kétszemélyes háztartások számának (+36,9%-os és +14,5%-os) és

arányának jelentős növekedése, ami legfőképp a négy-, valamint a háromszemélyes háztartások szám (-27,3%-os és -4,7%-os) és arányvesztésével párosul (3-4. melléklet).

Az ingatlanpiac viszonylagos stabilitását mutatja, hogy a lakosság szám apadásával párhuzamosan folyamatosan nő a városban a lakásszám, a lakhatási célra beépített területek nagysága. A lakóterületek terjeszkedésének területei a városközponttól délre eső, a Tardona patak és a Herbolyai út mentén találhatóak, ahol folyamatos a kertes családi házak kiépülése. A folyamat egyik legfőbb előzménye az '50-es évektől kezdődő lakáspolitikája, amely során nem alakult ki az újabb építésű, családi házas beépítési forma a város területén a rendszerváltásig, mivel az aktuális városépítési nézeteknek megfelelően a városi lakosság elhelyezését többemeletes beépítési formák alkalmazásával próbálta megoldani (17. ábra), így a város lakásállománya nem válhatott kellően változatossá.

9.7. Városkép

A város képét jelentősen befolyásoló következményei még alig látszanak a jelentékeny népességfogyásnak. Kivételt képeznek az egykor oktatási intézményeknek helyet adó óvoda- és iskolaépületek. Három közülük az egykori Központi (18. ábra) és az Újvárosi (19. ábra) Általános Iskolák valamint az egykori Szivárvány Tagóvoda a városi főút menti elhelyezkedésével hozzájárul a város képéhez, az elhagyatottságot hirdetve.

18. ábra: Az egykori Központi Á. I.
Forrás: Saját fotó

19. ábra: Az egykori Újvárosi Á. I. udavara
Forrás: Saját fotó

10. Összefoglalás

A tanulmány Kazincbarcika példáján kíván rávilágítani, hogy egy jelentős népességfogyást elszenvedő város életében, üzemeltetésében hol és milyen módon csapódik le a lakosságszám ilyen nagyfokú csökkenése.

A dolgozat nyomon követi a Sajó-parti város létrejöttének körülményeit, a „születéstől a szárba szökkenésig”, majd felvázolja, hogy a kialakuló gazdasági válságban miként fordult meg a dinamikusan fejlődő Kazincbarcika népességfejlődése a fogyás irányába. A tanulmány vázolja Borsod-Abaúj-Zemplén megye demográfiai helyzetét is, hogy a tágabb környezet megismerése által jobban értelmezhetőek legyenek a barcikai folyamatok. Ezen felül a dolgozat kelet-német kitekintést is tesz, amely bizonyítja, hogy mindez nem egy helyi sajátosság a városok, s kiváltképp a kis- és középvárosok lélekszám apadása, hanem nemzetközi szinten is aktuális probléma. A dolgozat további tartalmi részeiben pedig mustrára kerül, hogy az egyes településüzemeltetési szakágaknál mindez mennyire jelenik meg, mily problémát okoz a népesség fogyása, illetve ha ez nem áll fenn, akkor megpróbál választ adni, hogy mi lehet ennek az oka.

Kazincbarcika esetében nagyon jól kirajzolódik a népesedési mutatókból, a jelentős elvándorlásokon alapuló népességfogyáshoz kapcsolódó három fázis, miszerint:

- Eleinte az elvándorlás jelentősebbé válik, mint a bevándorlás, így a vándorlási egyenleg negatív, viszont a természetes szaporodás még tudja kompenzálni a fellépő hiányt.
- Amikor a természetes szaporulat mértéke már nem tudja ellensúlyozni a vándorlási veszteséget, így a lakosság száma elkezd csökkenni, de a születések száma még mindig felülmúlja a halálozások számát.
- Végül az elvándorlás által fogyatkozó természetes szaporulat „elkopik”, s idővel beáll a természetes fogyás, ami ebben az esetben már erősíti az elvándorlás negatív hatását.

A népességszám apadása nem egyformán hat a különböző korosztályokra, mivel mind a természetes fogyás, mind az elvándorlás leginkább a fiatal- és középkorosztályt érinti. Ezek a városok napjainkban a lakosság rohamos előregedésével találják magukat szemben, mivel éppen a 0-35 éves korosztály száma és aránya zuhan, amely a természetes utánpótlás esélyét még jobban csökkenti. Az 55, de legfőképp a 65 évnél idősebb generációk száma és aránya dinamikusan növekszik.

Kazincbarcika esetén is az a településüzemeltetési problémák napjainkban elsősorban a fiatalabb korosztályt érintő szolgáltatások (pl.: oktatás, gyermekorvosok) terén, valamint a fiatal

generációk elvándorlása során egyedül maradt idős emberek szociális igényei miatt lépnek fel. Barcikán a fogyás következményeit mérsékli, hogy a város az építésének korában a mai normákhoz viszonyítva sokkal „sűrűbb” mutatók alapján került megtervezésre, így az eredeti túlszűfolttság feloldásaként napjainkban még sikerül betölteni a „lyukakat”, amihez nagyban hozzájárul a társadalom atomizálódása, a hagyományos családforma felbomlása.

A Kazincbarcika problémaköre további kutatások és elemzéseket igényel, mivel a témakör a jövő településtervezésének és üzemeltetésének egyik legnagyobb kihívását jelenti. A probléma megoldására a legnagyobb veszély a negatív tendenciák fel nem ismerése, valamint a minél gyorsabb válaszreakciók elmaradása. A tanulmány során is megemlített kelet-német helyzet, intő példaként szolgál valamennyi demográfiai problémákkal küzdő kelet-közép-európai államnak. Jelzi, hogy mekkora problémákat okozhat a népességfogyás figyelmen kívül hagyása, valamint mekkora árat kell fizetni hibáink jóvátételéért.

10. Irodalomjegyzék

Nyomtatott források

- Andreas Peter: Stadtquartiere auf Zeit (Lebensqualität im Alter in schrumpfenden Städten). VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 2009.
- Beluszky Pál: A mát formáló múlt. In: Kazincbarcika. Zsácutca vagy útelágazás? Budapest, 1995.
- Dr. Frisnyák Sándor: Kazincbarcika földrajza. Kazincbarcika Városi Tanács, Kazincbarcika, 1979.
- Géczi Gyula – Nagy Gyula: Szemtanúk szavaival... (Kazincbarcika 1950-1955). Egyetemi Nyomda, Budapest, 1955.
- Hans-Peter Gatzweiler – Katrin Meyer – Antonia Milbert: Schrumpfende Städte in Deutschland? (Fakten und Trends) In? Informationen zu Raumentwicklung 10/11.2003
- Dr. Király Bálint: Javaslat (Kazincbarcika város szociális szolgáltatástervezési koncepciójára. Kazincbarcika, 2005.
- Manfred Kühn, Susen Fischer: Strategische Stadtplanung (Strategiebildung in schrumpfenden Städten aus planungs- und politikwissenschaftlicher Perspektive). Verlag Dorothea Rohn, Dortmund, 2010.
- Szitka Péter: Javaslat (a nevelési-oktatási intézmények racionalizálására). Kazincbarcika, 2009.
- Telepy Miklós: Kazincbarcika Város Beruházási Program, Budapest, 1954.
- Tiner Tibor: A város gazdasága. In: Kazincbarcika. Zsácutca vagy útelágazás? Budapest, 1995.
- Untenerné Márton Ágnes: Intézkedési terv a nevelési – oktatási intézményhálózat működtetésére Kazincbarcika városában 2000-2005 közötti időszakban, Kazincbarcika, 2000.

Internetes források

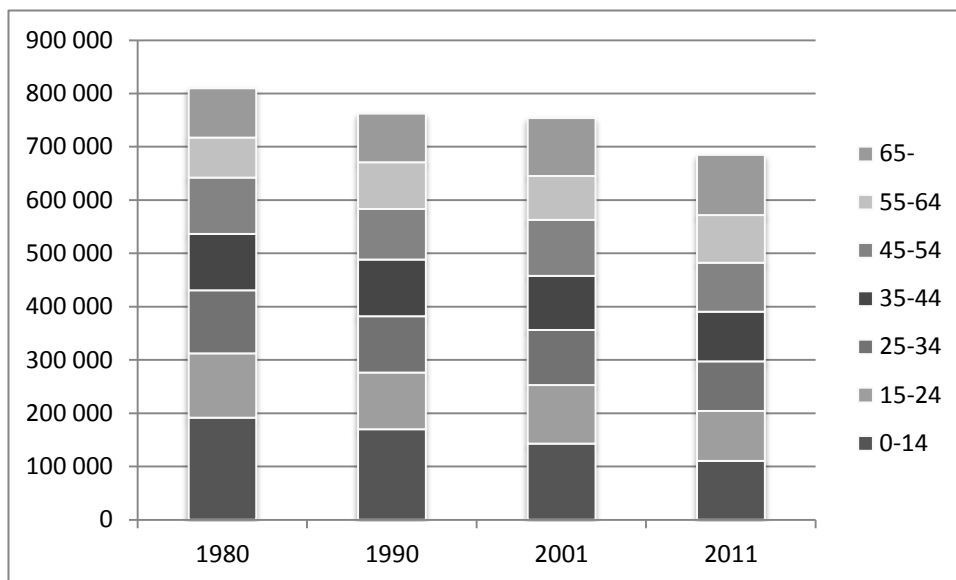
- <http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=T> (2012.11.06, 2012.11.15, 2012.11.26.)
- <http://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/terulet.html> (2012.12.01.)
- <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/miskolchelyzetkep.pdf> (2012.11.29.)

Szóbeli adatközlők

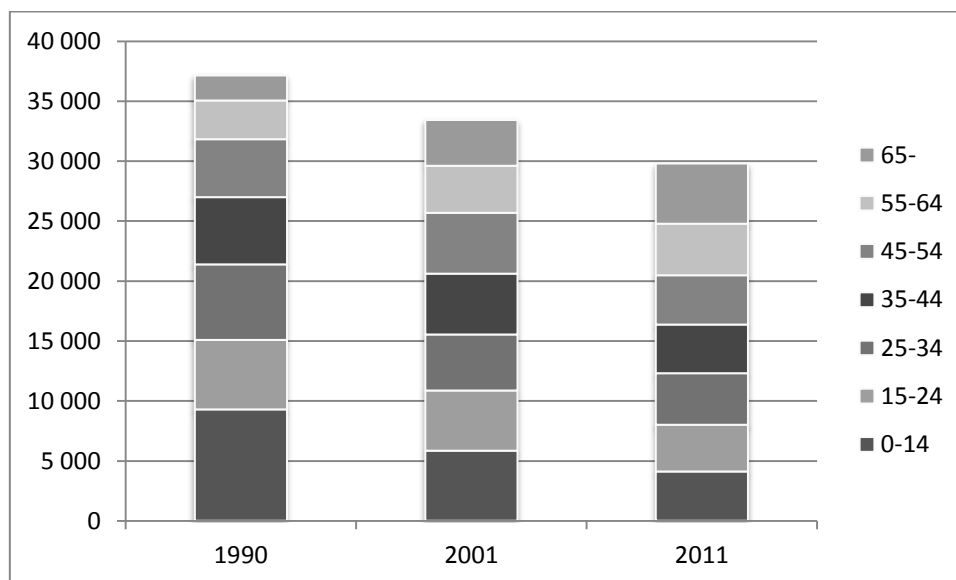
- Prof. Dr. Brenner János (BME/BMVBS)
- Központi Statisztikai Hivatal - KSH (Fejes László)
- Országos Egészségbiztosítási Pénztár - OEP
- Polgármesteri Hivatal

11. Mellékletek

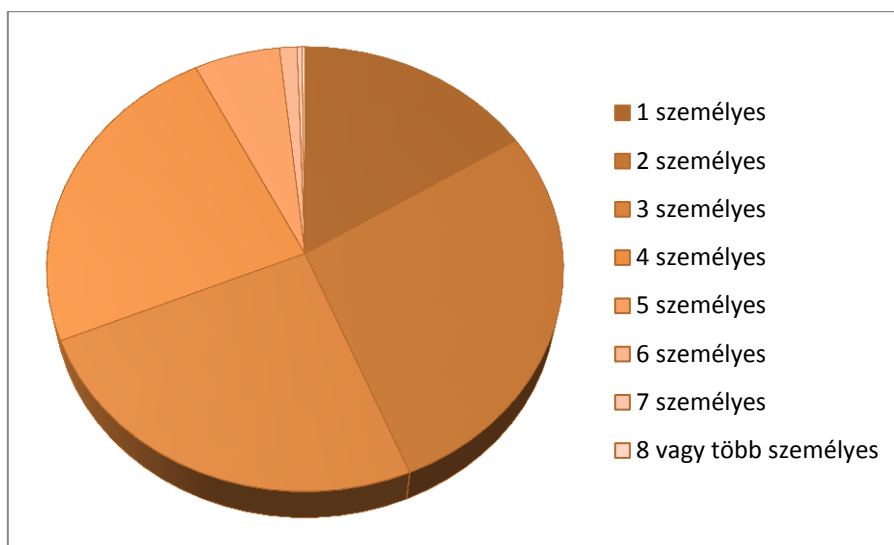
1. Melléklet: BAZ megye népességszám változása korcsoportok szerint 1980-2011
(Forrás: www.ksh.hu)

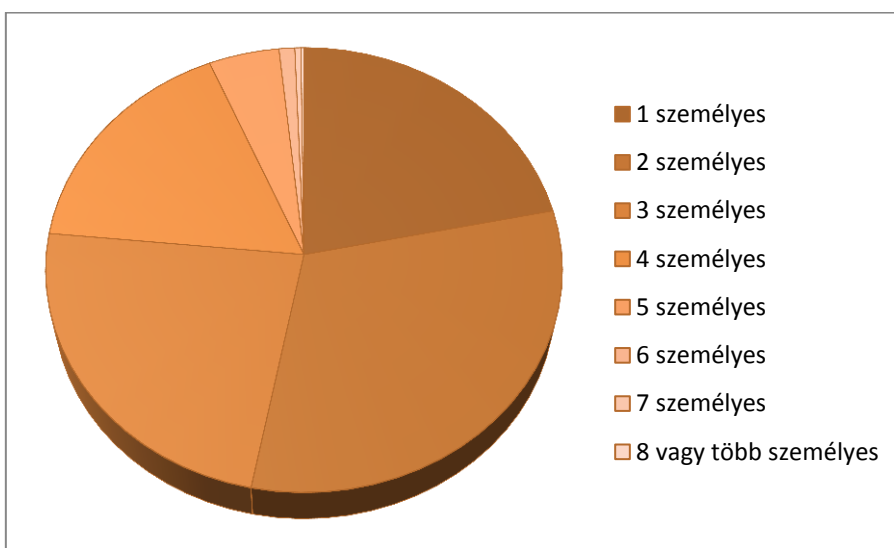
2. Melléklet: Kazincbarcika népességszám változása korcsoportok szerint 1980-2011 (Forrás: www.ksh.hu)

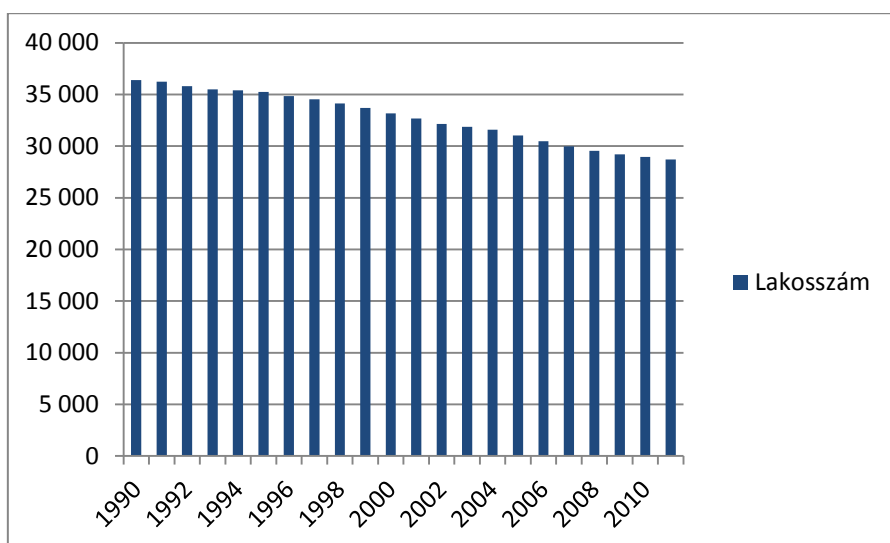
3. Melléklet: Háztartások megoszlása a lakott személyek száma szerint 1990-ben
(Forrás: www.ksh.hu)

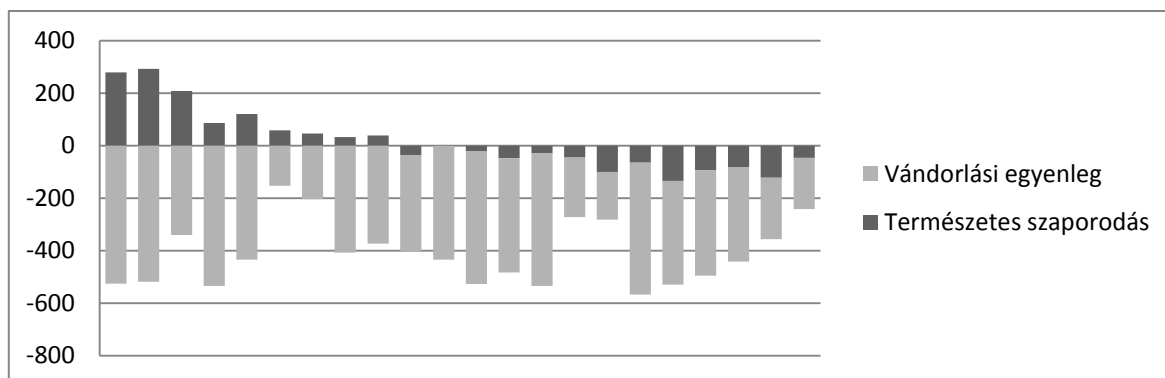
4. Melléklet: Háztartások megoszlása a lakott személyek száma szerint 2001-ben
(Forrás: www.ksh.hu)

5. melléklet: Lakosságszám változása Kazincbarcikán 1990-2011
(Forrás: www.ksh.hu)

6. melléklet: Lakosságszám változása Kazincbarcikán 1990-2011
(Forrás: www.ksh.hu)

7. melléklet: Kazincbarcika népesedési adatai 1990-2011 (www.ksh.hu)

Évszám	Lakosságszám az év elején	Élvezületek száma	Halálozások száma	Természetes szaporodás	Odavándorlás	Elvándorlás	Vándorlási különbözet	Lakosságszám változás	Lakosságszám az év végén
1990	36 608	580	301	279	2 040	2566	-526	-247	36 381
1991	36 381	572	280	292	1 650	2169	-519	-227	36 248
1992	36 248	489	281	208	1553	1894	-341	-133	35 799
1993	35 799	398	312	86	1469	2004	-535	-449	35 484
1994	35 484	439	319	120	1284	1719	-435	-315	35 389
1995	35 389	379	321	58	1619	1772	-153	-95	35 231
1996	35 231	349	303	46	1711	1915	-204	-158	34 855
1997	34 855	332	300	32	1466	1874	-408	-376	34 519
1998	34 519	333	295	38	1490	1864	-374	-336	34 115
1999	34 115	294	330	-36	1422	1790	-368	-404	33 681
2000	33 681	326	325	1	1416	1851	-435	-434	33 154
2001	33 154	327	350	-23	1265	1769	-504	-527	32 671
2002	32 671	290	338	-48	1474	1909	-435	-483	32 136
2003	32 136	302	330	-28	1348	1855	-507	-535	31 864
2004	31 864	305	351	-46	1335	1561	-226	-272	31 582
2005	31 582	269	369	-100	1494	1676	-182	-282	31 015
2006	31 015	276	341	-65	1427	1929	-502	-567	30 485
2007	30 485	236	371	-135	1651	2046	-395	-530	29 990
2008	29 990	259	354	-95	1161	1561	-400	-495	29 548
2009	29 548	269	353	-84	1021	1379	-358	-442	29 191
2010	29 191	243	365	-122	1040	1275	-235	-357	28 949
2011	28 949	286	333	-47	1387	1582	-195	-242	28 07

8. melléklet: Házi- és gyermekorvosi körzetekhez tartozó ellátandó lakosság változása
Kazincbarcikán 2001-2011 között (Országos Egészségbiztosítási Pénztár)

Körzet	2001	2006	2011	2001-2011
50091195	2 493	2 457	2 348	-145
50091196	2 615	2 485	2 157	-458
50091197	2 267	2 288	1 949	-318
50091198	2 078	1 835	1 819	-259
50091199	2 101	2 183	2 109	8
50091200	2 607	2 645	2 365	-242
50091202	2 125	2 158	2 215	90
50091203	2 182	2 087	2 074	-108
50091204	2 097	2 283	2 058	-39
50091205	2 380	2 385	2 105	-275
50091206	2 238	2 208	2 014	-224
50091494	2 352	2 147	1 954	-398
50091495	1 303	1 196	1 137	-166
50095010	961	676	599	-362
50095011	897	680	583	-314
50095013	897	791	765	-132
50095014	897	561	498	-399
50095015	1 100	795	737	-363
50095104	938	796	737	-201
Összesen	34 528	32 656	30 223	-4 305

9. melléklet: Házi- és gyermekorvosi körzetekhez bejelentkezettek számának változása
Kazincbarcikán 1996-2011 között (Országos Egészségbiztosítási Pénztár)

Körzet	1996	2001	2006	2011	1996-2011
50091195	2 114	2 095	2 040	1 759	-355
50091196	2 642	2 556	2 339	2 217	-425
50091197	1 942	1 933	1 865	1 860	-82
50091198	2 790	2 451	2 496	2 110	-680
50091199	2 209	1 936	1 897	1 752	-457
50091200	2 563	2 371	2 184	2 198	-365
50091202	2 232	2 076	1 841	1 711	-521
50091203	2 376	2 145	2 334	2 562	186
50091204	2 325	2 188	2 130	2 028	-297
50091205	2 212	1 883	1 997	1 941	-271
50091206	2 196	2 101	2 055	2 000	-196
50091494	2 419	2 253	2 143	2 163	-256
50091495	1 092	955	944	891	-201
50095010	1 010	1 089	1 009	942	-68
50095011	947	854	764	669	-278
50095013	889	1 295	1 298	1 241	352
50095014	1 108	1 160	1 085	991	-117
50095015	1 113	1 058	996	934	-179
50095104	728	913	817	718	-10
Összesen	34 907	33 312	32 234	30 687	- 4 220